

En arbetstagare hos Försvarmakten skadades vid utlandstjänstgöring. Arbetstagaren hade två privata olycksfallsförsäkringar som inte föll ut, då försäkringarna enligt försäkringsvillkoren inte gällde vid olycksfall i det aktuella insatsområdet. Arbetstagaren fick viss ersättning enligt ett kollektivavtal om ersättning vid olycksfall och dödsfall under utlandstjänstgöring. Tvisten avser huvudsakligen kollektivavtalets innebörd, i fråga om kollektivavtalet innebär att en arbetstagare har rätt till full kompensation vid bortfall av försäkringsskydd eller om kollektivavtalets ersättningsbestämmelse är en s.k. arbetsgivarventil som medger möjlighet för arbetsgivaren att besluta om ersättning, men som inte innebär någon skyldighet att betala ersättning.

ARBETSDOMSTOLENDOM
2017-06-14
StockholmDom nr 39/17
Mål nr A 33/16**KÄRANDE**

OFR/O genom Officersförbundet, Box 5338, 102 47 Stockholm
Ombud: advokaten Jonas Wiberg, Advokatfirman DLA Piper Sweden KB,
Box 7315, 103 90 Stockholm

SVARANDE

Staten genom Arbetsgivarverket, Box 3267, 103 65 Stockholm
Ombud: arbetsrättsjuristerna Brita Hybbinette och Carl Durling, Box 3267,
103 65 Stockholm

SAKEN

tolkning av kollektivavtal

Bakgrund

Mellan parterna gäller kollektivavtal, bl.a. överenskommelse om ersättning vid olycksfall och dödsfall under utlandstjänstgöring (kollektivavtalet). I avtalet anges att Arbetsgivarverket är part på arbetsgivarsidan och att ”OFR:s förbundsområden inom det statliga förhandlingsområdet sammantagna, SACO-S och Facket för Service och kommunikation (SEKO)” är parter på arbetstagersidan.

OFR/O är ett förbundsområde inom Offentliganställdas förhandlingsråd (OFR) på det statliga området. Officersförbundet ingår i OFR/O. M.T. är medlem i Officersförbundet och anställd hos Försvarsmakten.

I kollektivavtalet anges bl.a. följande

1 §

Parterna konstaterar att rätt till ersättning vid olycksfall och dödsfall under utlandstjänstgöring regleras i olika former. Förutom förmåner enligt de allmänna socialförsäkringarna finns bestämmelser dels om den s.k. riskgarantin i förordningen 1999:569 om utlandsstyrkan inom Försvarsmakten och förordningen 1999:1155 om polisens utlandsstyrka, dels finns förordningen (1986:259) om ersättning till följd av sjukdom eller skada som ådragits utom riket. Vidare kan arbetsgivaren enligt avtal om utlandskontrakt och riktlinjer för anställningsvillkor vid tjänstgöring utomlands (URA) teckna försäkring hos kammarkollegiet. Slutligen finns bestämmelser i avtalet om ersättning vid personskada (PSA) och avtal om statens tjänstegrupplivförsäkring (TGL-S).

2 §

Om det finns särskilda skäl får arbetsgivaren medge ersättning med ett högre belopp än vad som utfaller enligt de i 1 § angivna bestämmelserna. Som särskilda skäl är att anse försäkringsfall där den höga risknivån som är förknippad med utlandstjänstgöringen har omöjliggjort eller skulle ha omöjliggjort tecknande av försäkringsskydd på rimliga villkor om ersättning vid olycksfall eller dödsfall. Arbetsgivaren får medge ett belopp som tillsammans med ersättningarna enligt 1 § ger kompensation för bortfallet av försäkringsskydd.

Innan arbetsgivaren fattar beslut ska anställningsmyndigheten efter samråd med berörd arbetstagarorganisation utreda ärendet.

Arbetsgivarverkets beslut

Med arbetsgivaren i 2 § avses Arbetsgivarverket. Innan beslut fattas samråder Arbetsgivarverket med berörd anställningsmyndighet.

3 §

Detta avtal gäller tills vidare fr.o.m. den 1 juli 2006 med en ömsesidig uppsägningstid om tre månader.

....

M.T. tjänstgjorde under år 2008 i en av Försvarmaktens internationella insatser i Afghanistan. Han skadades under sin tjänstgöring. Skadan har medfört viss invaliditet samt ett antal ärr i ansiktet. Med anledning av detta fick han ersättning från Försvarmakten (statens riskgaranti) och från AFA försäkring (PSA – avtal om ersättning vid personskada) med sammanlagt 542 170 kr.

M.T. hade två privata olycksfallsförsäkringar i ett och samma försäkringsbolag. Han fick dock ingen försäkringsersättning från försäkringsbolaget då försäkringarna enligt försäkringsvillkoren inte gällde vid olycksfall i det aktuella insatsområdet.

Försvarmakten begärde, i januari 2014, att Arbetsgivarverket skulle fatta beslut om ersättning till M.T. i enlighet med 2 § i kollektivavtalet och bestämma vilket belopp som skulle betalas. Enligt Försvarmakten förelåg det särskilda skäl för utbetalning. Försvarmakten menade att M.T. gått miste om försäkringsersättningar om 1 068 000 kr och att utbetalning skulle ske med 525 830 kr, dvs. mellanskillnaden av utbetald ersättning från statens riskgaranti och PSA om sammanlagt 542 170 kr och den försäkringsersättning han inte fick från försäkringsbolaget, med anledning av att försäkringsvillkoren inte gällde i insatsområdet.

I beslut den 30 maj 2014 tillerkände Arbetsgivarverket, med hänvisning till 2 § i kollektivavtalet, M.T. ersättning med 525 830 kr, att utbetalas av Försvarmakten.

Twist har uppkommit om M.T. har rätt till ytterligare ersättning enligt 2 § i kollektivavtalet. Mellan parterna är tvistigt om bestämmelsen innebär en

skyldighet för arbetsgivaren att betala ersättning och därmed om avtalet innebär en rätt till ersättning vid bortfall av försäkringsskydd. Det är också tvistigt om ersättningen ska utgöra full kompensation för bortfallet av ersättning från privata försäkringar, utan avräkning eller samordning med de ersättningar som betalats enligt de i 1 § i kollektivavtalet angivna bestämmelserna.

Tvisteförhandlingar har förevarit mellan parterna utan att de har kunnat enas.

Yrkanden

OFR/O genom Officersförbundet (förbundet) har yrkat att Arbetsdomstolen ska förplikta staten att dels till M.T. betala ersättning med 586 670 kr och allmänt skadestånd med 100 000 kr, dels till förbundet betala allmänt skadestånd med 250 000 kr.

På yrkad ersättning om 586 670 kr har förbundet, som talan slutligt bestämts, yrkat ränta enligt 4 § tredje stycket och 6 § räntelagen till dess betalning sker,

- i första hand från den 30 januari 2013 (datum för fastställande av medicinsk invaliditet, dvs. mer än 30 dagar efter det att krav på ersättning framstälts mot försäkringbolaget och utredning lagts fram),
- i andra hand från den 10 februari 2014 (30 dagar efter det att krav på ersättning framstälts mot arbetsgivaren genom Försvarsmaktens hemställan till Arbetsgivarverket och utredning lagts fram),
- i tredje hand från den 30 maj 2014 (datum för Arbetsgivarverkets beslut, dvs. mer än 30 dagar efter det att krav på ersättning framstälts mot arbetsgivaren och utredning lagts fram), och
- i fjärde hand från den 18 juni 2015 (datum för påkallande av förhandling).

På yrkade allmänna skadestånd har förbundet yrkat ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för delgivning av stämning, den 4 april 2016, till dess betalning sker.

Förbundet har vidare yrkat att Arbetsdomstolen ska fastställa att den rätta innebörden av kollektivavtalet är att staten ska ge full kompensation för bortfallet av privata försäkringar enligt 2 § i kollektivavtalet utan avräkning eller samordning med de belopp som kan utgå enligt 1 § i kollektivavtalet.

Staten har bestritt yrkandena om ersättning och allmänt skadestånd. Staten har vitsordat beloppet avseende ersättning, men har inte vitsordat några belopp avseende allmänt skadestånd. Staten har vitsordat sättet att beräkna ränta på yrkad ersättning från datum för påkallande av förhandling, dvs. den 18 juni 2015, men har bestritt att ränta ska betalas för tiden dessförinnan. Staten har vitsordat sättet att beräkna ränta på yrkade allmänna skadestånd.

Staten har i första hand yrkat att fastställsetalan ska avvisas och i andra hand bestritt talan.

Förbundet har bestritt avvisningsyrkandet.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader. Om förbundets talan inte skulle vinna bifall, har förbundet yrkat att vardera part ska bära sin rättegångskostnad. Staten har bestritt förbundets yrkande om kvittning av rättegångskostnaderna.

Till utveckling av talan har parterna anfört i huvudsak följande.

Förbundet

Twisten

M.T. hade två olycksfallsförsäkringar i ett och samma försäkringsbolag. De försäkringsersättningar som skulle ha betalats, men som försäkringsbolaget inte betalade med hänvisning till försäkringsvillkoren är följande. Han hade dels rätt till ersättning för invaliditet med två gånger 511 750 kr, dvs. 1 023 500 kr, dels ersättning för vanprydande ärr med två gånger 44 500 kr, dvs. 89 000 kr, sammantaget 1 112 500 kr.

2 § i kollektivavtalet innebär att M.T. har rätt till full kompensation för försäkringsbortfallet, utan avräkning eller samordning med de ersättningar han fått från riskgarantin och PSA. Då han fått ersättning enligt 2 § i kollektivavtalet med 525 830 kr återstår 586 670 kr för att han ska få full kompensation för sitt försäkringsbortfall.

Kollektivavtalets bakgrund och tillkomst

I början av 2000-talet deltog Försvarmakten i allt högre grad i internationella militära insatser. Frågan om ersättning, vid bl.a. olycksfall, till anställda som tjänstgör i högriskområden var därför en prioriterad fråga för förbundet.

Det föreligger ett ”försäkringsförbud” inom staten, se förordning (1995:1300) om statliga myndigheters riskhantering. För att en statlig myndighet ska kunna betala ersättning krävs stöd i författning eller kollektivavtal. Villkorsfrågan var uppe till diskussion vid flera avtalsrörelser i syfte att lösas genom en kollektivavtalsreglering, utan framgång.

Under avtalsrörelsen som föregick avtalet ”Ramavtal om löner m.m. för arbetstagare hos staten (RALS 2002–2004) mellan Arbetsgivarverket och OFR /S, P och O” diskuterades bl.a. villkoren vid tjänstgöring utomlands vid internationella militära insatser. Diskussionerna ledde till en skrivning i ramavtalet om att de centrala parterna förutsatte att lokala förhandlingar om ett kollektivavtal för anställningsvillkor för tjänstgöring utomlands skulle slutföras under år 2002. De lokala parterna genomförde inom ramen för en

partssammansatt grupp ett förberedande arbete som skulle ligga till grund för kommande lokala förhandlingar. Det blev dock inget egentligt förhandlingsarbete. Försvarmakten lade ett förslag som förbundet sade nej till. De lokala parterna lyckades alltså inte träffa ett lokalt kollektivavtal om anställningsvillkoren vid utlandstjänstgöring.

Frågan kom därefter upp i samband med förhandlingarna inför ramavtalet RALS 2004–2007. De centrala parterna kom då överens om en stupstock för de fortsatta lokala förhandlingarna. Det angavs i avtalet att om inte ett utlandsavtal var träffat senast den 30 september 2005 skulle förhandlingarna fortsättningsvis ledas av en opartisk ordförande. De lokala parterna kunde inte enas och förhandlingarna leddes därefter av en opartisk ordförande.

De lokala parterna lyckades så småningom träffa ett lokalt avtal, dock utan att frågan om försäkringslösning hade reglerats. I protokoll, daterat den 13 december 2005, angavs i § 8 att lokala parter förutsatte att 17 § förordningen (1999:569) om utlandsstyrkan från och med den 1 januari 2006 skulle ersättas med ett kollektivavtal mellan de centrala parterna. Avtalsregleringen skulle innebära att beloppet i den statliga riskgarantin vid dödsfall och olycksfall m.m. om 22 prisbasbelopp skulle ersättas med en regel om rätt till 60 prisbasbelopp. Förbundet och Försvarmakten var alltså överens om att det behövdes en ordentlig höjning av försäkringsskyddet.

De lokala parterna lämnade därefter en förhandlingsframställan till de centrala parterna och frågan kom på detta sätt tillbaka till den centrala nivån. Arbetsgivarverket ville dock inte gå med på den av de lokala parterna föreslagna beloppshöjningen. Diskussionen fortsatte i stället mellan de centrala parterna.

Arbetsgivarverket kom så småningom med det förslag som blev avtalstext i det nu omtvistade kollektivavtalet. Avtalet förhandlades fram på kort tid, ungefär sex månader.

Kollektivavtalets syfte samt partsavsikten och ordalydelsen

Rätt till ersättning

Syftet med kollektivavtalet är att möjliggöra ett ”försäkringsskydd” när en privat försäkring inte gäller på grund av den höga risknivån i utlandstjänstgöringen.

Kollektivavtalet innebär att arbetsgivaren åtar sig att ge full kompensation för bortfallet av försäkringsskydd. Någon avräkning eller samordning med den ersättning som utgår enligt 1 § ska inte ske. Avtalet innebär således en rätt för arbetstagaren eller arbetstagarens anhöriga att få ersättningen i fråga och någon skälighetsbedömning såvitt avser beloppet ska inte ske. Den gemensamma partsavsikten var att kollektivavtalet skulle ha denna innebörd och innebörden framgår av avtalets ordalydelse.

Det är riktigt att det i 2 § i kollektivavtalet står att arbetsgivaren ”får” medge högre ersättning och att bestämmelsen är utformad som en arbetsgivarventil. Detta har sin förklaring i det försäkringsförbud som finns på statens område. Den gemensamma partsavsikten var dock att arbetsgivaren skulle vara skyldig att betala ersättningen. Parterna var alltså överens om att ordet ”får” i kollektivavtalet rätteligen ska förstås som ”ska”.

Det är inte riktigt, såsom staten påstår, att kollektivavtalet innebär en generell rätt för Arbetsgivarverket att göra en skälighetsbedömning avseende själva ersättningsnivån.

Enligt förbundets mening innehåller kollektivavtalet endast två moment med skälighetsbedömningar, nämligen en skälighetsbedömning avseende avtalets tillämpning som sådant, dvs. om det föreligger särskilda skäl, och en skälighetsbedömning avseende ersättningsnivån vid en situation då arbetstagaren inte har en försäkring eller inte har kunnat teckna en försäkring och ersättningsnivån i stället ska bedömas utifrån en skälig potentiell eller hypotetisk försäkring.

I övrigt gäller att en beräkning av bortfallet av försäkringsskydd ska ske utifrån en matematisk beräkning av det bortfall av ersättning från privata olycksfallsförsäkringar som är aktuell i varje enskilt ärende. En matematisk beräkning var också det som arbetsgivaren gjorde i M.T:s fall.

Ersättningen för försäkringsbortfallet blir därmed beroende av den enskildes aktivitet på försäkringsmarknaden, vilka försäkringar den enskilde har. Detta är också i linje med den information som Försvarsmakten lämnade till de anställda vid utbildningen inför den aktuella Afghanistaninsatsen. Försvarsmakten uppmanade de anställda att se över sitt privata försäkringsskydd. Försvarsmakten framförde, med hänvisning till kollektivavtalet, att den anställde skulle vara fullt kompenserad för den högre risknivå som gör att den privata försäkringen inte faller ut eller inte går att teckna.

Det framgår inte av ordalydelsen i kollektivavtalet att ersättningsbeloppet ska motsvara utfallet av en skälighetsbedömning. Bestämmelsen i 2 § anger i stället tydligt att, för det fall arbetsgivaren betalar ett belopp – vare sig detta följer av en skyldighet eller av fakultativ bedömning – så ska beloppet, tillsammans med ersättningarna enligt 1 §, ge kompensation för ”bortfallet av försäkringsskydd”. Det anges inte någon begränsning av kompensationen.

Ingen avräkning eller samordning

Ordalydelsen i 2 § i kollektivavtalet ger inte heller något stöd för att avräkning eller samordning ska ske med de i 1 § angivna ersättningarna. Statens påstående om samordning eller avräkning är även i övrigt oförenligt med kollektivavtalets kontext.

Staten har i olika förarbeten som berör den internationella tjänstgöringen tydligt uttryckt att försäkringsfrågan är av utomordentlig vikt. I förarbetena

till lagen (2010:449) om Försvarsmaktens personal vid internationella insatser (prop. 2009/10:160 s. 173 f.) redovisas försäkringsproblematiken. Där anges bl.a. följande. ”Försäkringsbolagen friskriver sig från olyckshändelser i krigsliknande situationer. Följden kan bli att försäkringsbolaget inte betalar ut någon ersättning till försäkringstagaren. Detta innebär istället att skyddet för den enskilde måste ordnas på annat sätt”. Regeringen uttalar bl.a. följande (a. prop. s. 179). ”De män och kvinnor som under årens lopp tjänstgjort i internationella krishanteringsinsatser har gjort betydelsefulla insatser för människor i utsatta områden och för freden och de förtjänar stor erkänsla för sin insats. Några av dessa har fått betala ett högt pris med livslånga skador. Regeringen anser därför att det finns skäl för att till del koppla försäkrings- och ersättningssystemen till den risk staten låter den enskilde utsätta sig för.”

Mot bakgrund av det synsätt som redovisats i nämnda förarbetsuttalanden skulle de fackliga organisationerna inte ha träffat ett kollektivavtal med innebörden att det inte skulle finnas en rätt till full ersättning för bortfallet av försäkringsskydd.

Även följande omständigheterna talar emot att samordning eller avräkning ska ske enligt kollektivavtalet.

Enligt PSA, som är ett centralt tecknat avtal mellan samma parter som det nu omtvistade kollektivavtalet, ska det enligt 18 och 19 §§ inte ske någon avräkning eller samordning med vad som erhållits från privat tecknade försäkringar. Hade olyckan ägt rum i en region med försäkringsteckning, exempelvis Sverige, hade därmed inte ersättning från privata försäkringar avräknats från ersättningen enligt PSA.

Ersättningar från statens riskgaranti påverkar inte heller ersättningen enligt PSA. Det sker alltså inte någon samordning mellan dessa ersättningar, utan ersättning enligt PSA och statens riskgaranti betalas ut parallellt.

De fackliga organisationerna skulle aldrig ha träffat ett avtal med innebörden att arbetstagarna skulle vara sämre försäkrade vid en olycka utomlands i ett högriskområde jämfört med en lägre riskabel verksamhet hemma i Sverige.

Av det anförda följer att arbetstagaren, genom utbetalningen av beloppet och med hänsyn till bl.a. vad som utfaller från den statliga riskgarantin och PSA, ska försättas i samma ekonomiska situation som om bortfallet av försäkringsskydd inte hade ägt rum.

Privata försäkringar samordnas inte heller med andra ersättningar.

Frågan om preskription

Händelseförloppet

Enligt kollektivavtalet ska kommunikationen ske mellan Arbetsgivarverket, såsom arbetsgivare i avtalets mening, och anställningsmyndigheten, i detta fall Försvarsmakten. Kommunikation sker alltså inte direkt med arbetstagaren eller med hans eller hennes fackliga organisation.

Enligt överenskommelse mellan Försvarsmakten och förbundet gäller att försäkringsärenden av nu aktuellt slag handläggs av Försvarsmakten i dialog med den berörde arbetstagaren.

Efter att M.T. fått besked från försäkringsbolaget att han inte skulle få någon försäkringsersättning vände han sig till Allmänna reklamationsnämnden (ARN) och yrkade ersättning ur försäkringarna hos försäkringsbolaget. ARN avslog hans begäran genom beslut den 12 april 2013.

Försvarsmakten begärde därefter, i en hemställan den 10 januari 2014, att Arbetsgivarverket skulle fatta beslut om ersättning till M.T. i enlighet med 2 § i kollektivavtalet. Försvarsmakten menade att M.T. gått miste om försäkringsersättningar om 1 068 000 kr och att utbetalning skulle ske med 525 830 kr. Arbetsgivarverkets beslut om ersättning, med 525 830 kr, fattades därefter den 30 maj 2014.

Inom Försvarsmakten finns ett avtalsråd där arbetsgivaren och de fackliga organisationerna kan väcka olika typer av avtalstolkningsfrågor. De lokala arbetstagarorganisationerna får information om hur de aktuella försäkringsärendena fortskrider bl.a. genom avtalsrådet. Förbundet fick del av Arbetsgivarverkets beslut om ersättning av den 30 maj 2014 vid avtalsrådet i juni samma år.

M.T. vände sig därefter i augusti 2014 till Arbetsgivarverket och ”klagade” på nämnda beslut. Han anförde dels att han ville ha full ersättning för sitt försäkringsbortfall, dels att hänsyn inte hade tagits till det faktum att han hade två försäkringar som omfattade ersättning för kvarvarande ärr och att försäkringsbortfallet avseende ärren därför var större än vad Försvarsmakten angett i sin hemställan den 10 januari 2014.

Enligt staten skickade Arbetsgivarverket ett brev till M.T. den 2 september 2014, vari verket meddelade att det inte hade för avsikt att fatta beslut om någon ytterligare ersättning. M.T. har inte mottagit detta brev.

Förbundsombudsmannen M.K. kontaktade M.N.A. på Arbetsgivarverket i februari 2015 och frågade vad som hade hänt i ärendet. Med anledning av detta skickade M.N.A. ett mejl till M.K. den 9 februari 2015, i vilket hon bifogade det brevsvaret som enligt staten hade skickats till M.T. i september 2014.

Förbundet fick alltså del av Arbetsgivarverkets beslut att avslå begäran om ytterligare ersättning först genom mejlet från M.N.A. den 9 februari 2015.

Frågan om M.T:s ersättning kom upp igen i avtalsrådet den 30 mars 2015. Det framgick då att Arbetsgivarverket hade begärt kompletterande underlag från Försvarmakten avseende ersättningen till M.T. Försvarmakten lämnade mot den bakgrunden in en kompletterande hemställan till Arbetsgivarverket den 21 april 2015. Ärendet var alltså pågående hos Arbetsgivarverket.

Eftersom M.T:s hela ärende inte var slutligt handlagt hos Arbetsgivarverket, avvaktade förbundet med att påkalla tvisteförhandling.

Förbundet gjorde den 18 juni 2015 en framställan om tvisteförhandling. Vid tvisteförhandlingarna efterfrågade förbundet när Arbetsgivarverket avsåg att svara slutligt i ersättningsfrågan. Arbetsgivarverket uppgav därvid att handläggning pågick, men kunde inte närmare besvara frågan.

Den 17 februari 2016 lämnade Arbetsgivarverket slutligt besked i ersättningsfrågan till Försvarmakten.

Talan är inte preskriberad

Arbetsgivarverket lämnade alltså slutligt beslut i ersättningsfrågan först den 17 februari 2016. Det var först då som fristen för att påkalla tvisteförhandling började löpa.

Mot bakgrund av det anförda har tvisteförhandling påkallats i rätt tid avseende hela fullgörelsetalan. I vart fall har tvisteförhandling påkallats i rätt tid såvitt avser 44 500 kr i ersättning för kvarvarande ärr, dvs. den del som hänförs till uppgifterna i Försvarmaktens kompletterande hemställan till Arbetsgivarverket.

Fastställsetalan

Det finns ett tydligt fastställelseintresse.

Det är av avsevärd betydelse för förbundet att fastställsetalan prövas. Ett bifall till fastställseyrkandet kommer att direkt påverka Arbetsgivarverket i det rättsliga handlandet i förhållande till förbundet och kommer att bli direkt avgörande vid en senare talan som innefattar att staten ska förpliktas att fullgöra viss betalning.

Tvisten avseende M.T. är den första där avtalets innebörd prövas. Det finns dock ytterligare ett ärende beträffande en annan anställd, som också är medlem i förbundet, som är under handläggning. Förbundet har, via Försvarmakten, fått del av Arbetsgivarverkets beslut i ärendet. I det ärendet har Arbetsgivarverket beslutat att inte betala någon ersättning enligt kollektivavtalet. I anledning av beslutet påkallades tvisteförhandling den 7 april 2016. Den tvisteförhandlingen har förklarats vilande av parterna i avvaktan på prövningen av den nu föreliggande tvisten.

Sammanfattning av grunderna för talan

Enligt kollektivavtalet har M.T. rätt till full ersättning för det bortfall av privat försäkringsersättning som han drabbats av med anledning av de skador han åsamkats vid utlandstjänstgöring år 2008. Då han inte fått full ersättning för bortfallet av staten är staten skyldig att betala honom resterande ersättning.

Genom att inte betala full ersättning till M.T., i enlighet med kollektivavtalet, har staten brutit mot kollektivavtalet och är därmed skyldig att betala allmänt skadestånd till såväl M.T. som till förbundet. Förbundet har inte, såsom staten har gjort gällande, varit medvällande till skadan och någon jämkning av skadeståndsbeloppen ska därför inte ske.

Förbundet har inte förlorat rätten att väcka fullgörelsetalan. Frågan om ersättningens storlek var inte slutligt avgjord när förbundet påkallade tvisteförhandling, den 18 juni 2015. Någon frist för att påkalla tvisteförhandling hade då över huvud taget inte börjat löpa.

Att kollektivavtalet har innebörden att den drabbade arbetstagaren, utöver de ersättningar som anges i 1 § i avtalet, ska ges full kompensation för bortfall av ersättning från privata försäkringar, framgår av såväl partsavsikten som ordalydelsen, varvid även ska beaktas de bakomliggande omständigheterna i form av den politiska inriktningen av försvars- och säkerhetspolitiken och Försvarsmaktens uppgifter.

Fastställsetalan utgör en tillåten fastställsetalan, då det finns ett tydligt fastställelseintresse.

Staten

Kollektivavtalets bakgrund och tillkomst

I samband med att kollektivavtalet ingicks pågick en omfattande diskussion om villkoren för statligt anställda som tjänstgör utomlands. Avtalet reglerar en del av de frågor som de centrala parterna hade att hantera. Avtalet avser fler avtalsområden än det med OFR.

Avtalet träffades år 2006 av centrala parter på statens avtalsområde. Det är riktigt att lokala parter gjorde en förhandlingsframställan till central nivå. Det är också riktigt att de lokala parterna hade diskuterat en avtalsreglering som innebar en höjning av den statliga riskgarantin från 22 prisbasbelopp till 60 prisbasbelopp. När Arbetsgivarverket fick del av de lokala parternas förslag ansåg dock staten att förslaget var för dyrt. Staten var inte beredd att ingå det föreslagna garantiåtagandet.

När frågan kom upp på central nivå var de tidigare lokala diskussionerna och förhandlingarna mellan Försvarsmakten och de lokala motparterna avslutade. De lokala parternas ståndpunkter, inställningar och eventuella

gemensamma ingångar i frågan saknar därför betydelse för bedömningen av innebörden av det kollektivavtal som slutligen slöts av de centrala parterna.

Det var C.H., biträdande förhandlingschef på Arbetsgivarverket, och en företrädare för OFR som genomförde förhandlingarna som ledde fram till kollektivavtalet, som på arbetstagarsidan har, förutom OFR/S/P/O, Saco-S och Seko som avtalsparter. Det var C.H. som formulerade avtalstexten.

Kollektivavtalets konstruktion och ordalydelse

Kollektivavtalet innehåller endast tre paragrafer. I 1 § redogör parterna för vilka regler om ersättningar som redan finns inom det statliga området och i 2 § har parterna möjliggjort för staten att betala ersättning utöver vad som följer av 1 §.

Avtalets ordalydelse ger tydligt besked i tolkningsfrågan. Det anges i 2 § första stycket första meningen att om det finns särskilda skäl *får* arbetsgivaren medge ersättning med ett högre belopp än vad som utfaller enligt de i 1 § angivna bestämmelserna. I samma stycke sista meningen anges vidare att arbetsgivaren *får* medge ett belopp som tillsammans med ersättningarna enligt 1 § ger kompensation för bortfallet av försäkringsskydd.

Avtalstexten utgör en arbetsgivarventil enligt vilken arbetsgivaren äger rätt att besluta om högre ersättning. Avtalet definierar Arbetsgivarverket som arbetsgivaren. Någon skyldighet att medge en högre ersättning än som följer av 1 § föreskrivs inte. Om det medges en högre ersättning, anges inte heller en viss nivå för en sådan högre ersättning.

Arbetsgivarventiler är vanliga som avtalsinstrument och en sådan var en förutsättning för det aktuella avtalets tillkomst.

Det framgår tydligt av ordalydelsen att om arbetsgivaren medger högre ersättning, ska denna tillsammans med ersättningar enligt 1 § kompensera för bortfallet av försäkringsskydd. Det ska alltså ske en avräkning eller snarare samordning med ersättningar som utfaller enligt 1 §. Det ska sammantaget bli fråga om en rimlig kompensation.

Med uttrycket ”bortfallet av försäkringsskydd” avses att arbetstagaren gått miste om försäkringsersättning, det generella bortfallet av försäkringsskydd, inte bortfallet av försäkringsskyddet i det enskilda fallet utifrån en matematisk beräkning.

Partsavsikten och syfte

Kollektivavtalets ordalydelse återger parternas gemensamma avsikt. Hade parterna avsett att reglera en rätt till ersättning på en garanterad nivå hade detta medfört helt andra skrivningar. Avtalet förhandlades fram av rutinerade avtalsförhandlare.

Det var alltså inte parternas avsikt att alla olycksfallsförsäkringar som tecknats, men inte utfallit med ersättning, skulle täckas fullt ut av arbetsgivaren. Det har inte heller varit parternas avsikt att alla försäkringar som nekats en person inför utlandstjänstgöring ska ersättas. Att partsavsikten inte var att ge en generell rätt till vissa garanterade ersättningsnivåer stöds av det faktum att även den som är oförsäkrad kan medges ersättning enligt avtalet.

Förbundets tolkning av kollektivavtalet innebär att ersättningen skulle vara avhängig individens aktivitet på försäkringsmarknaden. Detta har inte varit parternas avsikt.

Det utbildningsmaterial som Försvarsmakten tillhandahöll inför den aktuella utlandstjänstgöringen är inte framtaget av någon av avtalsparterna och saknar betydelse för fastställande av partsavsikten.

Hur privata försäkringar, PSA eller den statliga riskgarantin reglerar frågan om avräkning eller samordning saknar också betydelse för tolkningen av kollektivavtalet, eftersom parterna avtalsreglerat på annat sätt. Dessutom var de centrala parterna fullt medvetna om hur PSA och riskgarantin var utformade.

Kollektivavtalet är således inte en försäkringslösning, utan ett kollektivavtal som syftar till en möjlig förstärkning av det redan existerande ekonomiska skyddet vid olycksfall under utlandstjänstgöring.

Parterna har inte avtalat om en sämre ersättning för arbetstagare som tjänstgör utomlands i högriskområden jämfört med vad som gäller vid tjänstgöring i Sverige. Detta är tydligt i och med att en enskild arbetstagare som helt saknar privat olycksfallsförsäkring kan få ersättning enligt avtalet.

Frågan om preskription

Enligt 4 kap. 12 § i huvudavtalet på statens område, ska en lokal förhandlingsframställan göras inom fyra månader från det att den omständighet som yrkandet hänför sig till varit känd för förhandlingspart. Om så inte har skett, har part förlorat rätten att väcka talan.

Frågan om ersättning till M.T. enligt kollektivavtalet var slutligt avgjord genom Arbetsgivarverkets beslut den 30 maj 2014. Beslutet kommunicerades med förbundet vid avtalsrådet i juni samma år. I första hand görs det gällande att fristen att begära förhandling började löpa i och med att förbundet då fick kännedom om beslutet.

Det är riktigt att M.T. ”klagade” på beslutet och framställde krav på ytterligare ersättning i augusti 2014. Av handlingen framgår att den samtidigt sändes till förbundet. Förbundet fick således, redan i augusti 2014, full kännedom om de aktuella omständigheterna.

Arbetsgivarverket meddelade den 2 september 2014, i skrift till M.T., att verket inte avsåg att fatta beslut om ytterligare ersättning. Det är dock oklart om M.T. då fick del av beskedet.

M.T:s ”klagan” föranledde ingen ny prövning av Arbetsgivarverkets beslut. För det fall ärendet om ersättning inte bedöms avslutat i och med beslutet den 30 maj 2014 ska det i vart fall anses avslutat genom beskedet den 2 september 2014, som förbundet fick del av senast den 9 februari 2015 genom mejlet från M.N.A.

Förbundet har således under alla förhållanden haft kännedom om den omständighet som hela yrkandet hänför sig till i mer än fyra månader när framställan om tvisteförhandling gjordes den 18 juni 2015.

Det faktum att Försvarsmakten den 21 april 2015 sände en kompletterande hemställan till Arbetsgivarverket saknar betydelse för preskriptionsfrågan. Arbetsgivarverket har inte efterfrågat något kompletterande underlag från Försvarsmakten i ärendet. Att Försvarsmakten valt att rubricera det som en hemställan/komplettering saknar betydelse.

Sammanfattning av bestridandegrunderna

Fullgörelsetalan ska avslås i första hand då talan är preskriberad. Förbundet har inte påkallat tvisteförhandling inom fyra månader från det att förbundet fått kännedom om beslutet om ersättning. Förbundet har fått del av beslutet i juni 2014, samt den 9 februari 2015 fått besked om att verket inte avsåg att betala ytterligare ersättning.

Fullgörelsetalan ska i andra hand avslås eftersom M.T. inte har rätt till ytterligare ersättning enligt kollektivavtalet. Avtalet utgör en s.k. arbetsgivarventil, som möjliggör för arbetsgivaren att medge ersättning. Ersättningen bestäms utifrån en skälighetsbedömning i det enskilda fallet. Det ska därvid ske en avräkning eller samordning med ersättning enligt 1 § och eventuell ersättning enligt 2 §. Det finns alltså ingen skyldighet att betala full kompensation för bortfall av privat försäkringsersättning. Detta framgår av ordalydelsen, som återspeglar den gemensamma partsavsikten.

Staten har alltså inte brutit mot kollektivavtalet. Någon rätt till allmänt skadestånd föreligger därmed inte. Eventuella skadestånd ska jämkas, eftersom motparten varit medvållande till skadan genom att inte klargöra sin inställning till avtalets innebörd vid avtalsförhandlingarna.

Fastställelseyrkandet ska i första hand avvisas då det inte finns något fastställelseintresse, eftersom tolkningstvisten prövas inom ramen för fullgörelsetalan. Om fastställsetalan tillåts, ska den i andra hand avslås då kollektivavtalet inte har den av förbundet påstådda innebörden.

Domskäl

Bakgrund

Följande är ostridigt.

M.T. skadades år 2008, under utlandstjänstgöring. Skadan ledde till viss invaliditet samt ett antal ärr i ansiktet. Med anledning av detta fick han ersättning från Försvarsmakten med sammanlagt 542 170 kr, som utbetalades under åren 2008–2013.

M.T. hade två privata olycksfallsförsäkringar i ett och samma försäkringsbolag. Försäkringsbolaget meddelade år 2011 att han inte hade rätt till någon försäkringsersättning, då försäkringarna enligt försäkringsvillkoren inte gällde vid olycksfall i det aktuella insatsområdet.

Försvarsmakten hemställde i januari 2014 att Arbetsgivarverket skulle fatta beslut om ersättning till M.T. i enlighet med 2 § i kollektivavtalet. Försvarsmakten menade att M.T. hade gått miste om försäkringsersättningar om 1 068 000 kr och att utbetalning skulle ske med 525 830 kr, dvs. mellanskillnaden av utbetald ersättning från statens riskgaranti och PSA om sammanlagt 542 170 kr och den försäkringsersättning han inte fått.

I beslut den 30 maj 2014 tillerkände Arbetsgivarverket, med hänvisning till 2 § i kollektivavtalet, M.T. ersättning med 525 830 kr, att utbetalas av Försvarsmakten.

Arbetsgivarverket meddelade i brev, av den 2 september 2014, ställt till M.T. att Arbetsgivarverket inte avsåg att fatta beslut om ytterligare ersättning.

I april 2015 gav Försvarsmakten in en kompletterande hemställan till Arbetsgivarverket med anledning av att Försvarsmakten i sin tidigare hemställan inte hade beaktat att ersättning för kvarstående ärr skulle ha utbetalts från M.T:s båda försäkringar. Med beaktande av att båda försäkringarna omfattat ersättning för kvarvarande ärr, hade M.T. gått miste om ytterligare 44 500 kr i försäkringsersättning, jämfört med vad som angavs i Försvarsmaktens första hemställan. Hemställan föranledde ingen åtgärd från Arbetsgivarverkets sida.

Twisten

Twisten avser i första hand om staten brutit mot kollektivavtalet genom att inte betala ytterligare ersättning till M.T. med anledning av att han inte fått någon försäkringsersättning från två privata olycksfallsförsäkringar som han hade. Parterna är oense om kollektivavtalets innebörd. Mellan parterna föreligger här två tvistefrågor.

Den första avser om kollektivavtalet innebär en skyldighet för arbetsgivaren att betala ersättning enligt 2 §, i de fall särskilda skäl föreligger. Enligt

förbundet är så fallet medan staten menar att avtalstexten är en arbetsgivarventil som medger möjlighet för arbetsgivaren att besluta om ersättning, men som inte innebär någon skyldighet att betala ersättning.

Den andra tvistefrågan avser om det av kollektivavtalet följer att, för det fall ersättning beslutas, det ska göras en avräkning eller samordning med de ersättningar som följer av 1 § i kollektivavtalet. Enligt förbundet är arbetsgivaren enligt kollektivavtalet skyldig att ersätta hela försäkringsbortfallet utan någon avräkning eller samordning. Staten menar att ersättningen ska bestämmas utifrån en skälighetsbedömning i det enskilda fallet, varvid en avräkning eller samordning ska ske med ersättningar som utfaller enligt 1 § i kollektivavtalet.

Mellan parterna är också tvistigt om fullgörelsetalan är preskriberad.

Om Arbetsdomstolen skulle finna att staten brutit mot kollektivavtalet och att talan inte är preskriberad är parterna ense om ersättningens storlek, men oense om storleken på de allmänna skadestånden och oense om från vilken tidpunkt ränta som ska betalas på ersättningen enligt kollektivavtalet.

Förbundet har yrkat att Arbetsdomstolen även ska pröva tolkningstvisten inom ramen för en fastställsetalan. Parterna är oense i frågan om den talan ska avvisas på grund av bristande fastställsetalans intresse.

Utredningen

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. På förbundets begäran har vittnesförhör hållits med f.d. förhandlingschefen på Officersförbundet N.S., f.d. ordföranden för Saco-S G.G., f.d. ombudsmannen för Seko B.E.F. och försäkringshandläggaren vid Skandia A.L.J. På statens begäran har vittnesförhör hållits med f.d. biträdande förhandlingschefen på Arbetsgivarverket C.H., f.d. förhandlingschefen på Arbetsgivarverket M.D. och biträdande förhandlingschefen på Arbetsgivarverket M.N.A.

Parterna har även åberopat viss skriftlig bevisning.

Yttrande från kollektivavtalspart

Arbetsdomstolen har enligt 5 kap. 1 § arbetstvistlagen berett Seko och Saco-S, som också är parter i kollektivavtalet, tillfälle att yttra sig. Saco-S har yttrat följande.

Förutsättningen för ersättning enligt 2 § i avtalet är att det föreligger ett särskilt skäl. Parterna har överenskommit att det är ett särskilt skäl om en privat försäkring inte kunnat tecknats eller ersättning ur en sådan inte utfallit till följd av den höga risknivå som förelegat. Saco-S uppfattning är att parterna härigenom kommit överens om att ersättning i sådant fall ska utgå och detta som en viktig komponent i de totala villkoren för tjänstgöring i utlandsstyrkan.

Den ersättning som ska utgå i dessa fall ska vara en ”kompensation för bortfallet”. Innebörden av detta är att den skadade har rätt till en ersättning som – tillsammans med ersättningarna enligt 1 § – motsvarar den som hen hade erhållit om det hade utfallit en ersättning ur vanlig, på marknaden förekommande, olycksfallsförsäkring.

Ska fastställsetalan tillåtas?

Enligt 4 kap. 6 § arbetstvistlagen ska talan som inte innefattar yrkande att motparten ska förpliktas att fullgöra eller underlåta något, dvs. en fastställsetalan, avvisas om det inte är av avsevärd betydelse för käranden att talan prövas.

Arbetsdomstolen har i ett flertal avgöranden (se t.ex. AD 1992 nr 134) slagit fast att en fastställsetalan kan anses ha avgörande betydelse för en part först om det finns anledning att anta att en bifallande dom kommer att antingen direkt påverka motpart i det rättsliga handlandet i förhållande till parten eller bli direkt avgörande vid en senare talan, som innefattar yrkande om att motparten ska förpliktas att fullgöra eller underlåta något.

Enligt förbundet är det av avsevärd betydelse för förbundet att få talan prövad. Förbundet har anfört följande. M.T:s ärende är det första som prövas och det finns ytterligare tvister i samma fråga avseende andra arbetstagare. Ett bifall till fastställsetalan skulle bli direkt avgörande vid en senare talan som innefattar ett yrkande om att staten ska förpliktas att fullgöra viss betalning enligt kollektivavtalet. Ett bifall till fastställsetalan skulle därmed direkt komma att påverka staten i det rättsliga förhållandet – kollektivavtalet – till förbundet.

Staten har yrkat att fastställsetalan ska avvisas och anfört att det saknas fastställsetalans intresse, då grunderna för talan prövas inom ramen för den förda fullgörelsetalan.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Parterna är oense om det aktuella kollektivavtalets innebörd. Ett bifall till den av förbundet förda fullgörelsetalan förutsätter visserligen en prövning av hur kollektivavtalet ska tolkas. Det står dock klart för Arbetsdomstolen att en prövning av fastställsetalan har avsevärd betydelse för såväl förbundet som staten och skulle komma att direkt påverka dem i deras rättsliga förhållande till varandra. Fastställsetalan ska därför tillåtas, och avvisningsyrkandet därmed avslås.

Innebär kollektivavtalet en skyldighet för arbetsgivaren att betala ersättning?

En förutsättning för tillämpning av 2 § i kollektivavtalet är att det finns särskilda skäl. Som särskilda skäl är, enligt bestämmelsen, att anse försäkringsfall där den höga risknivån som är förknippad med utlandstjänstgöringen har

omöjliggjort eller skulle ha omöjliggjort tecknande av försäkringsskydd på rimliga villkor vid olycksfall eller dödsfall.

Mellan parterna är tvistigt om 2 § innebär en skyldighet för arbetsgivaren att betala ersättning, när det finns sådana särskilda skäl som anges i bestämmelsen. Med andra ord är parterna oense om en arbetstagare i så fall har rätt till ersättning.

I 2 § första stycket första meningen anges att arbetsgivaren *får* medge ersättning med högre belopp än vad som utfaller enligt de i 1 § angivna bestämmelserna. Även i samma stycke sista meningen används ordet ”får”, då det anges att arbetsgivaren *får* medge ett belopp som tillsammans med ersättningarna enligt 1 § ger kompensation för bortfallet av försäkringsskydd.

Enligt förbundet ska ordet ”får” rätteligen förstås som ”ska”. Staten har anfört att regeln är en arbetsgivarventil, med innebörden att arbetsgivaren – Arbetsgivarverket – får besluta om högre ersättning än som utfaller enligt 1 §, dvs. det är en möjlighet för arbetsgivaren, men inte någon skyldighet.

Enligt Arbetsdomstolens mening får ordet ”får” i såväl allmänt och som avtalsrättsligt språkbruk anses ha den innebörd som staten påstått. Ordalydelsen talar således starkt och entydigt för statens inställning i tolkningsfrågan.

Utgångspunkten vid tolkning av ett kollektivavtal är dock att det i första hand är parternas gemensamma avsikt vid avtalets ingående som bestämmer dess innehåll.

Båda parterna har gjort gällande att den gemensamma partsavsikten var att avtalet skulle ha den av respektive part påstådda innebörden.

De tre personer som undertecknade avtalet på arbetstagarsidan har hörts i målet, nämligen N.S. (OFR/O), G.G. (Saco-S) och B.E.F. (Seko). De har alla tre berättat att de skrev under avtalet när det var färdigförhandlat och att de alltså inte var med vid förhandlingarna som ledde fram till avtalstexten.

N.S. har uppgett att det var en annan förhandlingschef från OFR på det statliga området som höll i förhandlingarna. Han har vidare uppgett bl.a. följande. Han uppfattade att bestämmelsen, som visserligen är utformad som en arbetsgivarventil, innebär att arbetsgivaren *ska* betala ersättning. Om arbetsgivaren inte skulle behöva betala ersättning skulle avtalslösningen sakna trovärdighet.

G.G. har berättat att enligt henne utgör bestämmelsen en arbetsgivarventil, men att intentionen vid avtalsslutet var att ersättning ska betalas när det föreligger särskilda skäl.

B.E.F. har uppgett att han inte såg bestämmelsen som en arbetsgivarventil, utan uppfattade den som en skyldighet för arbetsgivaren att utge ersättning.

G.G. och B.E.F. har därutöver lämnat följande uppgifter. C.H., som företrädde staten vid förhandlingarna, höll en kort föredragning om avtalet före undertecknandet av detsamma. De minns inte närmare vad han då uppgav om avtalets innebörd. Saco-S respektive Seko hade ingen erinran mot avtalet i och med att de som företrädde Officersförbundet, vilket var den arbetstagarpart som hade störst intresse av avtalet, var nöjda med avtalet.

C.H. har hörts om omständigheterna vid avtalets träffande. Han har uppgett i huvudsak följande. Den aktuella frågan hade diskuterats länge och i omgångar utan att den hade blivit löst. När frågan kom upp igen till centrala parter i början av år 2006 började det ”brinna i knutarna” eftersom anställda skulle iväg till utsatta områden, bl.a. Afghanistan. Parterna hade alltså inte tid att utreda vad som skulle kunna utgöra ett vettigt takbelopp – detta skulle ha tagit flera år – utan var tvungna att snabbt reglera frågan. Lösningen blev att utforma avtalsregleringen som en klassisk arbetsgivarventil, som ger arbetsgivaren möjlighet att kompensera den enskilde i de fall han eller hon annars skulle hamna i en orimlig situation. Efter diskussioner med arbetstagarorganisationerna – framförallt OFR – enades parterna således om att lösningen fick bli en arbetsgivarventil och att denna lösning fick utvärderas allt eftersom. Det fanns ju alltid möjlighet för den part som blev missnöjd med utfallet, att säga upp avtalet och förhandla frågan på nytt.

Övriga av staten åberopade förhörspersoner, M.D. och M.N.A., har bl.a. lämnat följande uppgifter. De var inte med vid förhandlingarna som ledde fram till avtalet. De uppfattar 2 § i avtalet som en arbetsgivarventil, som möjliggör för arbetsgivaren att utge ersättning, detta utifrån en tolkning av avtalets ordalydelse. M.D. har därutöver uppgett att hennes tolkning bekräftats av vad tidigare kollegor, som informerat henne om avtalet, har berättat.

Arbetsdomstolen gör följande bedömning.

Av de personer som hörts i målet har endast C.H. varit med vid de förhandlingar som ledde fram till kollektivavtalet. Det är också han som utformade avtalstexten. Av hans uppgifter framgår att parterna inte hade tid att nå fram till ett avtal med en, enligt staten, rimlig högsta ersättningsnivå varför staten inte var beredd att ingå ett sådant garantiåtagande, samt att parterna därför kom överens om att utforma avtalsregleringen som en arbetsgivarventil.

Mot C.H:s tydliga uppgifter om vad partsavsikten varit står de uppgifter som N.S., G.G. och B.E.F. lämnat vid huvudförhandlingen samt vad Saco-S anfört i sitt yttrande.

N.S., G.G. och B.E.F., som undertecknade kollektivavtalet på arbetstagersidan, har visserligen lämnat uppgifter som stödjer förbundets tolkning av avtalet. Deras uppgifter grundar sig dock, såvitt framkommit, i huvudsak på deras egna uppfattningar om avtalets innebörd. De var inte med vid avtalsförhandlingarna och har heller inte kunnat uttala sig närmare

om vilken avsikt som C.H. och förhandlaren från OFR gav uttryck för i samband med förhandlingarna. De har inte påstått att C.H. för dem, vid avtalslutet, skulle ha uttryckt att bestämmelsen skulle förstås på det sätt de gör gällande. Deras vittnesuppgifter ger därför inte tillräckligt stöd för att den gemensamma partsavsikten var den förbundet påstått.

Detsamma gäller yttrandet från Saco-S. G.G. var, som redan redovisats, inte med vid avtalsförhandlingarna och det har inte heller framkommit att Saco-S angivna uppfattning om partsavsikten grundar sig på annat än organisationens egen uppfattning om avtalets innebörd.

Enligt Arbetsdomstolens mening ger utredningen inte stöd för att den gemensamma partsavsikten var en annan än den som ordalydelsen ger uttryck för. Vad förbundet har anfört om avtalets bakgrund och tillkomst – bl.a. de lokala parternas ställningstaganden i frågan – förarbetsuttalanden, det s.k. försäkringsförbudet på statens område, PSA och den statliga riskgarantins utformning samt Försvarmaktens utbildningsmaterial, föranleder ingen annan bedömning.

Som redogjorts för ger avtalstexten klart och entydigt stöd för att det är fråga om en s.k. arbetsgivarventil, som innebär en möjlighet för arbetsgivaren att medge ersättning utöver den som följer av 1 § i kollektivavtalet och inte någon skyldighet att medge sådan ersättning och därmed inte heller någon rätt till sådan ersättning.

Arbetsdomstolens slutsats är alltså att 2 § i kollektivavtalet inte innebär en skyldighet för arbetsgivaren att betala ersättning utöver den som följer av 1 § i kollektivavtalet.

Sammanfattande bedömning

Förbundet har alltså inte lyckats visa att kollektivavtalets innebörd är att staten *ska* ge kompensation för bortfall av privata försäkringar, på sätt som anges i första ledet av fastställelseyrkandet.

Av Arbetsdomstolens ställningstagande att 2 § i kollektivavtalet är en s.k. arbetsgivarventil – som ger arbetsgivaren en möjlighet att betala ersättning men inte någon skyldighet att betala ersättning vid bortfall av försäkrings-skydd – följer också, enligt Arbetsdomstolens mening, att det inte föreligger rätt till någon viss nivå på ersättningen i fråga, om sådan medges.

Det anförda innebär att även det andra ledet i fastställleyrkandet inte kan vinna bifall, som alltså avser om sådan kompensation – som domstolen funnit att det inte föreligger rätt till – ska vara full, utan avräkning eller samordning med belopp som utfaller enligt 1 § i kollektivavtalet.

Slutsatsen är således att både fastställsetalan och fullgörelsetalan ska avslås.

Vid denna bedömning behöver frågan om fullgörelsetalan är preskriberad inte prövas.

Rättegångskostnader

Staten får vid denna utgång anses vara fullt ut vinnande part. Enligt huvudregeln i 18 kap. 1 § rättegångsbalken ska tappande part ersätta motparten för dennes rättegångskostnader. Förbundet har emellertid yrkat att vardera part ska svara för sin rättegångskostnad i Arbetsdomstolen enligt 5 kap. 2 § första stycket arbetstvistlagen, då förbundet haft skälig anledning att få saken prövad. Av Arbetsdomstolens praxis framgår att den bestämmelsen tillämpas restriktivt. Även om tvisten gällt kollektivavtalstolkning – en sådan tvist där bestämmelsen huvudsakligen kan komma att tillämpas – saknas det enligt Arbetsdomstolens mening skäl att i förevarande tvist tillämpa bestämmelsen. Förbundet ska därför ersätta staten för dess rättegångskostnader.

Förbundet har överlämnat frågan om ersättningens skälighet till domstolens bedömning. Den ersättning som staten begärt är enligt Arbetsdomstolens mening skälig.

Domslut

1. Arbetsdomstolen avslår statens yrkande om att den av OFR/O genom Officersförbundet förda fastställsetalan ska avvisas.
2. Arbetsdomstolen avslår den av OFR/O genom Officersförbundet förda fastställsetalan.
3. Arbetsdomstolen avslår den av OFR/O genom Officersförbundet förda fullgörelsetalan.
4. OFR/O genom Officersförbundet ska ersätta staten för rättegångskostnad med 161 500 kr avseende arvode, med ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Cathrine Lilja Hansson, Inger Andersson, Inga Jerkeman, Johanna Hasselgren, Staffan Löwenborg, Anders Hammarbäck och Ing-Marie Nilsson. Enhälligt.

Rättssekreterare: Malin Simon Holm